

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม พลเมืองส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบทประมาณ 90% เป็นเกษตรกรที่ยากจน มีรายได้ต่ำ ขาดหลักวิชาการในการผลิต มีพื้นที่การผลิตน้อย ทำการเกษตรโดยอาศัยธรรมชาติ (ปฏิรูประ บุนนาค 2528: 37) สภาพของเกษตรกรดังกล่าวควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งรัฐบาลไทยในทุกสมัยได้ทุ่มเทความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่พัฒนาการเกษตรของชาติ เพื่อให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันจะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศด้วย

การให้การศึกษาถือเป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนา รัฐบาลไทยมองเห็นความสำคัญของการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการ (process) ถ่ายทอดความรู้ ความคิด มาตรฐานทางสังคม กฎเกณฑ์และวิธีปฏิบัติต่าง ๆ จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านทางสถาบันสังคม (สมสุดา ผู้พัฒนา 2528: 18) การจัดการศึกษาเป็นงานที่ต้องทำอย่างมีเป้าหมาย และจัดให้เข้ากับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ การศึกษาแต่เดิมของไทยนั้นเป็นการศึกษาโดยธรรมชาติ เพื่อสืบต่ออาชีพครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อม (ประเวศ วะสี 2530: 15) ต่อมาการศึกษาเริ่มมีการพัฒนาทั้งรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา ในปัจจุบันจำแนกได้เป็น 2 ระบบใหญ่ ๆ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal education) และการศึกษนอกระบบโรงเรียน (Non-formal education) (กระทรวงศึกษาธิการ 2527: 51) ซึ่งการศึกษาทั้ง 2 ระบบนี้ จะมีความสัมพันธ์และสนับสนุนกันอยู่ตลอดเวลา

การศึกษนอกระบบโรงเรียน กำลังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ การศึกษนอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดการความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน

ขจัดความไม่รู้หนังสือ ส่งเสริมการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงแก่ชาติ ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งถือเป็นการศึกษาเพื่อมวลชนและการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชากรทุกวัย (บุญเลิศ นาคแก้ว 2524: 10) และรัฐบาลได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ไว้ว่า "ส่งเสริมให้บุคคลต่าง ๆ ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตามความต้องการและความจำเป็นโดยตลอดชีวิต" โดยมีมาตรการดังนี้

1. จัดให้มีการประสานงานระหว่างการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ให้ประสานสัมพันธ์ต่อเนื่อง และเสริมงานซึ่งกันและกัน
2. กระตุ้นให้ทุกคนตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษา หมั่นไม่หาความรู้และศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา
3. สนับสนุนงานการศึกษานอกโรงเรียน ให้สามารถเสริมบริการทางการศึกษาให้แก่บุคคลต่าง ๆ อย่างเพียงพอ
4. ปรับหลักสูตรอาชีวศึกษา ให้สามารถเชื่อมโยงกันได้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529: 26)

วิทยาลัยเกษตรกรรม เป็นหน่วยงานทางราชการ หน่วยงานหนึ่งที่มี "บทบาท" (Roles) ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน ซึ่งมีการสอนในชั้นภายในห้องเรียน ได้แก่ การสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) การศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ และโครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมระยะสั้น (ดำรงค์ สินไชย 2528: 77) ซึ่งการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นจะ เน้นกับ เกษตรกร เป็นส่วนใหญ่

วิทยาลัยเกษตรกรรมมีจำนวน 43 แห่ง กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทุกภาคของประเทศ แต่ละแห่งจะมีบทบาทในการดำเนินงานที่เหมือนกัน (กองวิทยาลัยเกษตรกรรม 2526: 3-4) โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของวิทยาลัยเกษตรกรรมไว้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเกษตรโดยหวังผลระยะยาว มีระเบียบแบบแผนแน่นอน มีการกำหนดหลักสูตรแต่ละระดับชั้น กำหนดวิชาการ

ประ เหมินผล อายุ และพื้นฐานการศึกษาของผู้เรียน ไว้อย่างแน่นชัด การจัดการศึกษาของวิทยาลัย เกษตรกรรม มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อฝึกฝนให้นักเรียนมีพื้นฐานวิชาความรู้ ในการที่จะศึกษา ทาความรู้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่เพิ่มเติมได้ และเพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์ มีความ ชำนาญ สามารถนำไปปฏิบัติและประกอบอาชีพได้อย่างจริงจัง โดย เน้นหนักให้นักเรียนได้ศึกษา ด้วยการปฏิบัติจริง

2. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการให้ความรู้ทางการเกษตรแก่ เกษตรกรและประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะ เรื่องใด เรื่องหนึ่ง ที่เป็นความต้องการของผู้เรียน โดยมุ่งให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันที ระยะเวลาค่อนข้างสั้น และมีระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ยืดหยุ่นได้

3. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาอาชีพการเกษตร โดยมีหลักการ ดำเนินงาน ดังนี้

- 3.1 ทำหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับการ เกษตร ของท้องถิ่น
- 3.2 เป็นศูนย์กลางปฏิบัติงาน และบริการประชาชนทางด้านวิชาการ เทคโนโลยี การเกษตรในท้องถิ่น
- 3.3 ทำการศึกษาทดลอง สาธิตการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้แก่ เกษตรกรและผู้สนใจ

ไพฑูรย์ นนทสี (2529: 22) ได้ให้ข้อคิดเห็นในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของวิทยาลัยเกษตรกรรมไว้ว่า เป็นการทำหน้าที่ให้บริการทางวิชาชีพแก่ชุมชน (Agricultural service) เพื่อให้ประชาชนในชนบทได้นำเอาความรู้ และวิทยาการสมัยใหม่ไปใช้ปรับปรุงการ ประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้นตาม แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของวิทยาลัย เกษตรกรรม เพื่อพัฒนาอาชีพนั้น ชัยรัตน์ พานิช (2530: 35-36) กล่าวถึงวิธีดำเนินงานไว้ว่า โดยทั่วไปจะจัดดำเนินการโดย วิธีการฝึกอบรมระยะสั้น ๆ ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาหรือฝึกอบรมมีระยะเวลาดำเนินการ ไม่เกิน 1 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ

1. เพื่อยกระดับฝีมือหรือปรับทักษะผู้ทำงานอยู่แล้วให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ ๆ และปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงแนวทางอาชีพจนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
2. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาทักษะหรือคุณสมบัติของผู้ว่างงาน หรือผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานใหม่ให้ตรงกับระบบการผลิต ทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ผ่านการฝึกอบรมระยะสั้นสามารถสร้างงาน เพื่อเข้าประกอบอาชีพได้ เป็นอาชีพอิสระหรือดำเนิน เป็นธุรกิจของงาน
4. เพื่อพัฒนาอาชีพและปรับปรุงความเป็นอยู่ของชน และชุมชน

การดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของวิทยาลัย เกษตรกรรมต่าง ๆ ทั่วประเทศนั้นมี 3 โครงการคือ โครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้น โครงการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ และโครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท (อศ.กช.)

การดำเนินงานของวิทยาลัย เกษตรกรรม ในบทบาทการศึกษานอกระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ชัยรัตน์ พานิช (2530: 37) ได้ประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาว่า การฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมระยะสั้นและเคลื่อนที่เท่าที่ผ่านมาได้ปรากฏผลว่าบรรลุเป้าหมายด้านปริมาณมากกว่าด้านคุณภาพ และการจัดตามโครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท (อศ.กช.) ก็ไม่ประสบผลสำเร็จทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจัง และขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจในการดำเนินงานอย่างแท้จริงและเห็นว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีการดำเนินการอยู่นั้นควรจะได้มีการปรับบทบาทเสียใหม่ เพื่อจะทำให้การดำเนินงาน เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเกิดผลด้านคุณภาพมากกว่าด้านปริมาณ

การให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรื่องของการเกษตร แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทนั้น มีหน่วยงานทั้งของทางราชการและเอกชนดำเนินการอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เนื่องจากสาเหตุดังกล่าว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ ควรจะได้ศึกษาบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของหน่วยงานนั้น ว่ามีบทบาทในการดำเนินการใน

ส่วนใดบ้าง มีการปฏิบัติจริงและควรจะทำอีกน้อยเพียงใด เพื่อให้การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ซ้ำซ้อนกัน หรือสามารถหาแนวทางในการประสานงาน รวมมือกันให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงสมควรที่จะได้ศึกษาถึงบทบาทของวิทยาลัย เกษตรกรรม ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยศึกษาในเรื่องการปฏิบัติจริงของหน่วยงานและความคาดหวัง ทั้งนี้โดยศึกษาจากการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์จากวิทยาลัย เกษตรกรรมที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน และทราบปัญหาการดำเนินงานตามบทบาท เป็นอย่างดี เนื่องจากบุคคลทั้งสองกลุ่มดังกล่าวมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของวิทยาลัย เกษตรกรรม ผลวิจัยที่ได้จะ เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือส่งเสริมการจัดการบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของวิทยาลัย เกษตรกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการศึกษามากที่สุด อันจะ เป็นผลให้เจตนารมณ์ในด้านการจัดการศึกษาของรัฐได้บรรลุ เป้าหมายที่วางไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์ ของวิทยาลัย เกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. เพื่อ เปรียบ เทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริง กับบทบาทที่คาดหวังตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัย เกษตรกรรม ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. เพื่อ เปรียบ เทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้บริหารกับกลุ่มอาจารย์ ในบทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คาดหวังตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัย เกษตรกรรม ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคของวิทยาลัย เกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัยเกษตรกรรมต่อบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ใน 2 ด้านคือ
 - 1.1 บทบาทด้านการให้บริการทางวิชาการ
 - 1.2 บทบาทด้านการให้การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ
2. ตัวอย่างของประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัยเกษตรกรรมที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จากวิทยาลัยเกษตรกรรมสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 43 แห่ง ทั่วประเทศ
3. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์ต่อบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เท่านั้น
4. บทบาทที่ศึกษาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ เท่านั้น
5. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่
 - 5.1 การปฏิบัติจริงตามการรับรู้ของผู้บริหารต่อบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 - 5.2 การปฏิบัติจริงตามการรับรู้ของอาจารย์ ต่อบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 - 5.3 ความคาดหวังของผู้บริหารต่อบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 - 5.4 ความคาดหวังของอาจารย์ต่อบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้บริหารและอาจารย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของวิทยาลัยเกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นอย่างดี
2. ทักษะของผู้บริหารและอาจารย์มีความสำคัญเท่าเทียมกัน แม้จะมีอายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ และตำแหน่งการงานแตกต่างกัน

3. คำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม จากผู้บริหารและอาจารย์ถือ เป็นคำตอบที่ตรงกับสภาพ เป็นจริง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรม หรือการกระทำต่าง ๆ ตามสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสถานภาพของวิทยาลัยเกษตรกรรม ในขอบเขตที่สามารถดำเนินการได้ ในที่นี้ หมายถึง บทบาทในการบริการทางวิชาการ และบทบาทด้านการสนับสนุนหน่วยงานอื่น

บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง บทบาทที่วิทยาลัยเกษตรกรรมดำเนินการจริง ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง บทบาทที่วิทยาลัยเกษตรกรรมสมควรจะจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์

วิทยาลัยเกษตรกรรม หมายถึง สถานศึกษาอาชีวเกษตร สังกัดกองวิทยาลัยเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานราชการส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ขึ้นตรงต่อกรมอาชีวศึกษา ทั้งหมด 43 แห่งทั่วประเทศ

การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียนของวิทยาลัยเกษตรกรรม ใน เรื่องของวิชาการ เกษตร

การรับรู้ หมายถึง ความเห็นหรือข้อคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ที่มีต่อบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของวิทยาลัยเกษตรกรรม ในบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวัง

ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลที่มีตำแหน่งหรือหน้าที่ในการบริหารฯ ในที่นี้หมายถึง ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวางแผนและพัฒนา และผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษา ของวิทยาลัยเกษตรกรรมต่าง ๆ

อาจารย์ หมายถึง ครูอาจารย์วิทยาลัย เกษตรกรรม ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา นอกกระบบโรงเรียน ในที่นี้หมายถึง หัวหน้างานหลักสูตรพิเศษ หัวหน้าโครงการฝึกอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมระยะสั้น หัวหน้าโครงการฝึกอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรม เคลื่อนที่ และหัวหน้าโครงการ อาชีวศึกษา เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท (อศ.กช.) ของวิทยาลัย เกษตรกรรมต่าง ๆ

การบริการทางวิชาการ หมายถึง การบริการประชาชนด้านการเกษตรของวิทยาลัย เกษตรกรรม เช่น การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร การให้คำปรึกษาแนะนำ และการให้การ ฝึกอบรมการประกอบอาชีพทางการเกษตร เป็นต้น

การประสานงานกับหน่วยงานอื่น หมายถึง การให้ความร่วมมือช่วยเหลือหน่วยงานอื่น ของวิทยาลัย เกษตรกรรมต่อการจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียนให้กับประชาชนทั่วไป เช่น การ ให้คำปรึกษาแนะนำ การส่งวิทยากรไปบรรยายในการฝึกอบรม การให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบบทบาทที่ปฏิบัติจริง ของวิทยาลัย เกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียน
2. ได้ทราบบทบาทที่คาดหวังของผู้บริหารและอาจารย์ของวิทยาลัย เกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียน
3. ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคของวิทยาลัย เกษตรกรรมในการจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียน
4. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย จะเป็นประโยชน์ต่อกองวิทยาลัย เกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียนในวิทยาลัย เกษตรกรรม